

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВЕ ЗНАЧЕННЯ ЛІКАРСЬКОЇ ПОМИЛКИ

Ясеницький В. Є.

Львівський національний університет ім. І. Франка

У юридичній та медичній літературі, присвяченій проблемам кримінальної відповідальності медичних працівників, питання змісту і значення лікарської помилки займає одне із домінуючих місць. Тим не менше, вчені криміналісти досі дискутують з приводу поняття лікарської помилки та її значення для вирішення питань юридичної відповідальності медичного працівника, який цю помилку допустив.

Загалом, якщо узагальнити наукові напрацювання з означеної проблеми від радянського періоду і до сьогодні, можна сказати, що під помилкою розуміють неправильні дії медичного працівника, вчинені винно (суб'єктивна помилка) або без вини (об'єктивна помилка) і якими заподіяна шкода пацієнту.

Зважаючи на те, що більшість вчених намагалися обґрунтувати добросовісний характер медичної помилки і недопустимість притягнення медичного працівника до кримінальної відповідальності за шкоду спричинену внаслідок помилки [2, с. 129—131; 3, с. 87; 5, с. 44], виникає потреба проаналізувати такий підхід крізь призму загальних засад кримінального права, що стосуються підстав кримінальної відповідальності.

Згідно ч. 1 ст. 2 КК України, підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину, передбаченого КК України.

Виходячи із цього положення, необхідно встановити, чи впливає фактор лікарської помилки на встановлення в діянні особи усіх ознак складу відповідного злочину.

Варто відзначити, що більшість науковців розмежовують кримінально карану лікарську помилку і таку помилку, що не тягне за собою кримінальної відповідальності за критерієм вини. У той же час, у літературі обґрунтовується необхідність урахування крім вини ще й таких ознак об'єктивної сторони складу злочину, як суспільно небезпечне діяння та причиновий зв'язок [1, с. 156]. Узагальнюючи сказане, можна зробити підсумок, що на думку більшості дослідників, мінімально потрібним мінімумом для констатації лікарської помилки, є встановлення характеру психічного ставлення медичного працівника до вчинюваного ним діяння (дії чи бездіяльності) і його наслідків.

Проте, виникає закономірне питання про кримінально-правове значення лікарської помилки вчиненої винно і без вини. Знову таки, домінує позиція, що лише лікарська помилка спричинена винними діями особи тягне кримінальну відповідальність [4, с. 127—128]. При цьому наголос робиться на добросовісному виконанні медичним працівником своїх службових обов'язків [2, с. 129—131; 3, с. 87; 5, с. 44], а отже така медична помилка виступатиме обставиною, що виключає злочинність діяння.

З огляду на сказане вище, є підстави вести мову про грубе нехтування значною кількістю науковців основними засадами притягнення особи до кримінальної відповідальності. Причин цьому є декілька.

Перш за все поняття лікарської помилки не закріплене законодавчо.

Також, як уже відзначалося, єдиною підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину, передбаченого КК України.

Крім того, перелік обставин, що виключають злочинність діяння вичерпно названий в КК, і лікарська помилка до цього переліку не належить.

Фактично, наукові напрацювання, присвячені медичній помилці, були спрямовані на захист від кримінальної відповідальності медичних працівників, які добросовісно помилялися в методах лікування і оцінці стану здоров'я та особливостей організму пацієнта, що спричинило тяжкі наслідки для останнього. Проте, ставлячи в основу підстави кримінальної відповідальності «добросовісність» чи «недобросовісність» медичного працівника, автори-дослідники проблеми лікарської помилки по суті нехтували значенням ознак складу злочину, наявність яких у діянні винного і є єдиною підставою притягнення до відповідальності. Звідси, усі намагання обґрунтувати кримінально-правове значення лікарської помилки призводитимуть до конфлікту цих наукових положень із загальними кримінально-правовими постулатами стосовно притягнення і звільнення особи від кримінальної відповідальності.

Таким чином вихід із цієї ситуації вбачається лише один. Питання кримінальної відповідальності медичного працівника, який своїм суспільно небезпечним діянням спричинив наслідки, передбачені статтею КК, повинно вирішуватися з урахуванням аналізу усіх ознак складу відповідного злочину, а також положень Загальної частини КК. Усі обставини, що впливають на характер вини та суспільну небезпеку скоєного повинні враховуватися органами досудового слідства та судом в процесі кримінально-правової кваліфікації, а також для вирішення питання про звільнення особи від кримінальної відповідальності чи покарання.

Справедливо, проте, зазначити, що наведене вище міркування стосується вирішення проблеми правового значення лікарської помилки у розрізі чинного кримінального законодавства. З іншого боку, питання дослідження медичних помилок взагалі, їх значення для науки та вдосконалення кримінального законодавства в цій частині необхідно розглянути окремо.

В кримінально-правовій літературі існує позиція, згідно якої медичну помилку необхідно включити до списку обставин, що виключають злочинність діяння [2, с. 129]. Висловлена ще в період дії КК 1960 р., ця пропозиція не була врахована в подальшому процесі кодифікації і КК 2001 р. такої обставини не містить. На мою думку цей крок законодавця є абсолютно зрозумілим і адекватним. Адже, перш за все, встановлення

в Загальній частині КК обставини, що виключає злочинність діяння, самих лише медичних працівників, суперечитиме призначенню Загальної частини визначати загальні правила. По-друге, критерії добросовісності лікарської помилки сформулювати практично неможливо в силу багатогранності медичної діяльності та особливостей людського організму. По-третє, визначити відсутність якоїсь із ознак складу злочину значно простіше, ніж виявити наявність критеріїв медичної помилки, при тому, що встановлюються ці факти на базі одних і тих самих доказових даних.

На завершення, потрібно все ж дати відповідь на питання стосовно значення лікарської помилки. В основному, наукові розробки у цьому напрямку, відіграють значну роль для розкриття змісту ознак складів злочинів, що вчиняються медичними працівниками. Адже, розуміння лікарської помилки, більшість дослідників бачить крізь призму понять не тільки вини, а й діяння та причинового зв'язку.

Узагальнюючи наведене вище, можна зробити наступні висновки:

1. Факт лікарської помилки не має кримінально-правового значення для вирішення питання про притягнення медичного працівника до кримінальної відповідальності.
2. Лікарська помилка не може бути включена до переліку підстав, що виключають злочинність діяння.

Література

1. Байда А. О. «Медична помилка та її кримінально-правова оцінка» // Проблеми законності: Респ. міжвід. наук. зб., 2004, вип. 69.
2. Глушков В. А. К вопросу об обстоятельствах, исключающих общественную опасность и противоправность деяния в медицинской деятельности // Материалы IV советско-западногерманского симпозиума по проблемам криминологии, уголовного права и процесса. — Киев. «Наукова думка» — 1990. — С. 129—131.
3. Глушков В. А. Ответственность за преступления в области здравоохранения, К.: Выща шт. Головное изд-во. 1987. — 200 с.
4. Малейна М. Н. Юридическая квалификация врачебной ошибки // Сов. гос-во и право. — 1984. — №9. — С. 127—132.
5. Огарков И. Ф. Врачебные правонарушения и уголовная ответственность за них. — Л.: Медицина, 1966 — 196 с.